

اکوتوریسم پایدار و توسعه منطقه ای

تألیف

محمد رضا نیک فر

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

اکوتوریسم پایدار و توسعه منطقه‌ای

تالیف:

محمد رضا نیک‌فر

انتشارات موجک (ناشر دانشگاهی)

سرشناسه: نیک‌فر، محمدرضا، ۱۳۶۵-
عنوان و نام پدیدآور: اکوتوریسم پایدار و توسعه منطقه‌ای / تالیف محمدرضا نیک‌فر.
وضعیت ویراست: ۰

مشخصات نشر: تهران، انتشارات موجک

مشخصات ظاهری: ۱۹۵، ۵۰۰، وزیری

شابک: ۹۷۸-۶۰۰-۹۹۴-۶۲۰-۴

وضعیت فهرست نویسی: فیپا

یادداشت: اکوتوریسم پایدار و توسعه منطقه‌ای

موضوع: گردشگری زیست محیطی

موضوع: Ecotourism

موضوع: گردشگری پایدار

موضوع: Sustainable tourism

رده بندی کنگره: G ۱۵۶/۵

رده بندی دیویی: ۳۳۸/۴۷۹۱

شماره کتابشناسی ملی: ۹۲۸۸۲۸۴

اطلاعات رکورد کتابشناسی: فیپا

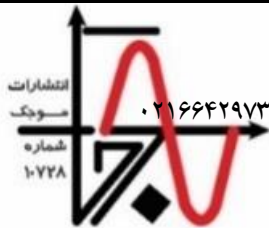
انتشارات موجک (ناشر دانشگاهی)

واتساپ: ۰۹۳۶۳۰۳۱۲۵۸ کانال: telegram.me/mojak1

تلفن مرکز پخش: ۰۲۶۳۲۷۰۵۳۱۸ - ۰۲۶۳۲۷۰۲۶۵۹ - ۰۲۶۶۱۲۷۵۹۳ - ۰۲۱۶۶۴۲۹۷۳۳

ایمیل: mojakpublication@yahoo.com

سایت: www.mojak.ir اینستاگرام: mojakpublication

عنوان: اکوتوریسم پایدار و توسعه منطقه‌ای

تالیف: محمدرضا نیک‌فر

مشخصات ظاهری: ۱۹۵، صفحه، قطع وزیری

چاپ اول: تابستان ۱۴۰۲، تیراژ: ۵۰۰ جلد

قیمت: ۲۷۳۰۰۰۰ ریال، شابک: ۹۷۸-۶۰۰-۹۹۴-۶۲۰-۴

کلیه حقوق مادی و معنوی این اثر برای انتشارات موجک محفوظ است. هیچ شخص حقیقی و حقوقی حق چاپ و تکثیر این اثر را به هر شکل و صورت اعم از فتوکپی، چاپ کتاب و ... را ندارد. متخلفین به موجب بند ۵ ماده قانون حمایت از ناشرین تحت پیگرد قانونی قرار می‌گیرند.

فهرست مطالب

صفحه

عنوان

۱۱	پیش‌گفتار.....
۱۳	فصل اول: کلیات .....
۱۳	۱-۱ مقدمه .....
۱۴	۲-۱ تشریح موضوع کتاب .....
۱۶	۳-۱ اهمیت موضوع .....
۱۷	فصل دوم: توسعه منطقه‌ای .....
۱۷	۱-۲ اهمیت اکوتوریسم .....
۱۸	۲-۲ مفهوم توسعه .....
۱۹	۳-۲ ابعاد توسعه .....
۱۹	۱-۳-۲ اقتصادی .....
۲۰	۲-۳-۲ اجتماعی .....
۲۰	۳-۳-۲ سیاسی .....
۲۱	۴-۳-۲ فرهنگی .....
۲۲	۵-۳-۲ توسعه انسانی .....
۲۲	۴-۲ توسعه منطقه‌ای .....
۲۳	۵-۲ برنامه‌ریزی منطقه‌ای .....
۲۴	۶-۲ تاریخچه برنامه‌ریزی منطقه‌ای .....
۲۵	۷-۲ برنامه‌ریزی منطقه‌ای پس از انقلاب اسلامی .....

۲-۸ آمایش سرزمین ۲۷

فصل سوم: گردشگری ۲۹

۱-۳ مفهوم گردشگر و گردشگری ۲۹

۲-۳ انواع گردشگری ۳۲

۳-۳ گونه شناسی گردشگری ۳۵

۱-۳-۳ گردشگری تاریخی ۳۵

۲-۳-۳ گردشگری مجازی ۳۶

۳-۳-۳ گردشگری درمانی ۳۷

۴-۳-۳ گردشگری تفریحی ۳۷

۵-۳-۳ گردشگری زمستانی ۳۸

۶-۳-۳ گردشگری انبوه ۳۸

۷-۳-۳ سایر گونه‌های گردشگری ۳۹

فصل چهارم: توسعه گردشگری ۴۱

۱-۴ جایگاه گردشگری در برنامه‌های اقتصادی-اجتماعی کشور ۴۱

۲-۴ عوامل مؤثر، اثرات و پیامدهای صنعت گردشگری ۴۳

۳-۴ عوامل اصلی در صنعت گردشگری ۴۳

۴-۴ پیامدهای اقتصادی توسعه گردشگری ۴۵

۵-۴ پیامدهای اجتماعی و فرهنگی توسعه گردشگری ۴۶

۶-۴ پیامدهای سیاسی توسعه گردشگری ۴۷

۷-۴ پیامدهای زیست محیطی توسعه گردشگری ۴۸

۸-۴ گردشگری پایدار ۴۹

فصل پنجم: اکوتوریسم ۵۳

- ۵-۱ مفهوم اکوتوریسم ۵۳
- ۵-۲ جایگاه اکوتوریسم ۵۵
- ۵-۳ طبقه بندی انواع اکوتوریسم ۵۹
- ۵-۴ مفهوم و جایگاه توریسم و اکوتوریسم شهری و منطقه‌ای ۶۰
- ۵-۵ زمینه‌های سرمایه گذاری و توسعه اکوتوریسم در ایران و جهان ۶۶

فصل ششم: اکوتوریسم پایدار ۶۹

- ۶-۱ مفهوم اکوتوریسم پایدار ۶۹
- ۶-۲ ویژگی‌های اکوتوریسم پایدار ۷۰
- ۶-۳ اصول زیربنایی در اکوتوریسم پایدار ۷۰
- ۶-۴ اکوتوریسم و توسعه منطقه‌ای ۷۲
- ۶-۵ تسهیلات و امکانات زیرساختی گردشگری ۷۳
- ۶-۶ مسائل گردشگری در سطح ملی ۷۶
- ۶-۷ مسائل گردشگری در سطح بین‌المللی ۷۷
- ۶-۸ تجربیات جهانی در حوزه اکوتوریسم ۷۸
- ۶-۸-۱ راهبرد توسعه اکوتوریسم هندوستان ۷۸
- ۶-۸-۲ راهبرد توسعه اکوتوریسم اسپانیا ۷۹

فصل هفتم: اکوتوریسم شهرستان شمیرانات ۸۱

- ۷-۱ مقدمه ۸۱
- ۷-۲ جغرافیای طبیعی ۸۲
- ۷-۲-۱ موقعیت جغرافیایی ۸۲
- ۷-۲-۲ توپوگرافی و ناهمواری‌ها ۸۴
- ۷-۲-۳ اقلیم ۸۵
- ۷-۲-۴ زمین شناسی ۸۷

- ۸۹..... منابع آب ۵-۲-۷
- ۹۰..... خاک ۶-۲-۷
- ۹۱..... جغرافیای انسانی ۳-۷
- ۹۱..... شهرستان شمیرانات ۱-۳-۷
- ۹۱..... بخش رودبار قصران ۲-۳-۷
- ۹۲..... بخش لواسان ۳-۳-۷
- ۹۲..... شمیران (تجریش) ۴-۳-۷
- ۹۳..... شهر شمشک ۵-۳-۷
- ۹۴..... ویژگی‌های تاریخی ۴-۷
- ۹۵..... وجه تسمیه شمیران ۵-۷
- ۹۶..... ویژگی‌های جمعیتی ۶-۷
- ۹۶..... سیر تحول جمعیت ۱-۶-۷
- ۹۸..... سیر تحول جمعیتی شمشک ۲-۶-۷
- ۱۰۰..... تراکم و توزیع جمعیت ۳-۶-۷
- ۱۰۳..... ساختمان جمعیت ۴-۶-۷
- ۱۰۵..... رشد جمعیت ۵-۶-۷
- ۱۰۷..... ویژگی‌های اجتماعی جمعیت ۶-۶-۷
- ۱۰۹..... نژاد و مذهب ۷-۶-۷
- ۱۱۰..... جغرافیای اقتصادی ۷-۷
- ۱۱۱..... ویژگی‌های اقتصادی شهرستان شمیرانات ۱-۷-۷
- ۱۱۱..... کشاورزی و جنگل داری ۲-۷-۷
- ۱۱۵..... دامداری و تولید محصولات دامی ۳-۷-۷
- ۱۱۸..... صنعت ۴-۷-۷
- ۱۱۹..... خدمات ۵-۷-۷
- ۱۱۹..... خدمات زیربنایی ۶-۷-۷

- ۱۲۱ ..... ۷-۷-۷ خدمات رهنمایی
- ۱۲۳ ..... ۸-۷ قابلیت‌های اکوتوریسم شهرستان شمیرانات

فصل هشتم: اکوتوریسم روستایی شهرستان شمیرانات ۱۲۷

- ۱۲۷ ..... ۱-۸ اکوتوریسم روستایی بخش رودبار قصران
- ۱۲۷ ..... ۱-۱-۸ روستای پس قلعه
- ۱۲۹ ..... ۲-۱-۸ روستای لالون
- ۱۳۱ ..... ۳-۱-۸ گرمابدر
- ۱۳۲ ..... ۴-۱-۸ گلوکان
- ۱۳۴ ..... ۵-۱-۸ زایگان
- ۱۳۵ ..... ۶-۱-۸ رودک
- ۱۳۶ ..... ۷-۱-۸ امامه
- ۱۳۹ ..... ۸-۱-۸ آهار
- ۱۴۱ ..... ۹-۱-۸ آبنیک
- ۱۴۴ ..... ۲-۸ اکوتوریسم روستایی بخش لواسانات
- ۱۴۴ ..... ۱-۲-۸ ایراء
- ۱۴۵ ..... ۲-۲-۸ چهارباغ
- ۱۴۶ ..... ۳-۲-۸ هنزک
- ۱۴۷ ..... ۴-۲-۸ افجه
- ۱۵۰ ..... ۵-۲-۸ انباج
- ۱۵۱ ..... ۶-۲-۸ کند بالا

فصل نهم: اکوتوریسم محیط زیستی شهرستان شمیرانات ۱۵۳

- ۱۵۳ ..... ۱-۹ سد لریان
- ۱۵۵ ..... ۲-۹ تل تنگه

- ۳-۹ پیست اسکی شمشک ۱۵۶
- ۴-۹ مجتمع کوهستانی شیرپلا ۱۵۷
- ۵-۹ دریاچه گاجره ۱۵۸
- ۶-۹ پیست اسکی دربندسر ۱۵۹
- ۷-۹ تله کابین توچال ۱۶۰
- ۸-۹ دشت لار ۱۶۱
- ۹-۹ منطقه حفاظت شده ورجین ۱۶۳

فصل دهم: چالش‌های توسعه اکوتوریسم شهرستان شمیرانات ۱۶۵

- ۱-۱۰ چالش‌های توسعه اکوتوریسم ۱۶۵
- ۲-۱۰ مسائل بخش دولتی ۱۶۶
- ۳-۱۰ مسائل بخش خصوصی ۱۶۶
- ۴-۱۰ تاثیر گذاری قابلیت‌های اکوتوریسم در توسعه منطقه‌ای شهرستان شمیرانات ۱۶۸
- ۵-۱۰ تعیین مهم‌ترین موانع توسعه اکوتوریسم محدوده شهرستان شمیرانات ۱۷۰
- ۶-۱۰ بررسی رابطه موانع توسعه اکوتوریسم با سایر عوامل ۱۷۳

فصل یازدهم: جمع‌بندی ۱۸۳

- ۱-۱۱ نتیجه‌گیری ۱۸۳
- ۲-۱۱ بحث و تفسیر ۱۸۵
- ۳-۱۱ پیشنهادها ۱۸۸

منابع ۱۹۱

پیش‌گفتار

امروزه از برخی نظرها توریسم یک تهدید مهم برای تنوع فرهنگی و زیستی است، اما در برخی از کشورها افزایش اهمیت اقتصادی آن مورد توجه بیش‌تری واقع شده است. با توجه به انبوه رو به ازدیاد گردشگران و سودمندی‌های اقتصادی توریسم، بدیهی است اگر گردشگری به طور صحیح انجام نشود، منجر به خطراتی خصوصاً در مناطق بکر و محیط‌های شکننده خواهد شد و در نهایت منتج به ناپایداری صنعت گردشگری می‌شود. در عین حال اکوتوریسم به عنوان یکی از پر جاذبه ترین انواع گردشگری و توریسم، پتانسیل ایجاد اثرات مثبت اجتماعی و محیط زیستی را دارد و بنابراین ممکن است بتواند به عنوان ابزاری برای نیل به پایداری توریسم بکار گرفته شود.

اکوتوریسم اغلب نسبت به بخش‌های دیگر صنعت توریسم کاملاً متفاوت عمل می‌کند، زیرا بر اساس مفاهیم توسعه پایدار که عبارتند از: حفاظت از مناطق طبیعی، آموزش بازدیدکنندگان با توجه به توان محیط و منفعت مردمان محلی تعریف شده است. اکوتوریسم به عنوان شکلی از توریسم طبیعت پایه تعریف شده است اما به عنوان یک ابزار توسعه‌ی پایدار نیز مطرح است.

امروزه اکوتوریسم از مزایای بسیار زیادی برخوردار است و با توجه به شرایط فعلی ایران در شرایط تحریم‌ها، می‌تواند جزو گزینه‌های مناسب برای کسب درآمد، اشتغال‌زایی و ایجاد تغییرات مثبت در درآمدهای شهری و روستایی در نظر گرفته شود. توسعه اکوتوریسم در حال حاضر نیازی محسوس به منظور توسعه و احیای اقتصاد منطقه‌ای محسوب می‌شود که علاوه بر گسترش گردشگری طبیعت، می‌تواند به توسعه عواملی دیگر نظیر توسعه خدمات، توسعه اقتصادی، توسعه رفاهی و توسعه مراکز درمانی - آموزشی و... منجر گردد و در نهایت توسعه منطقه‌ای راه همراه داشته باشد.

با توجه به پتانسیل‌های بسیار زیاد اکوتوریسم به ویژه در استان تهران و کمبودها و موانع گسترش آن، کتاب حاضر با روش توصیفی - تحلیلی و کاربردی (عملی) ارزیابی راهبردی افزایش قابلیت‌های

اکوتوریسم در شهرستان شمیرانات با تاکید بر توسعه منطقه‌ای را مورد مطالعه قرار داده است. یافته‌ها نشان می‌دهد که ظرفیت‌های بالقوه و بالفعلی در زمینه اکوتوریسم شهرستان شمیرانات وجود دارد و به این منظور در طی دهه‌های اخیر چالش‌هایی نظیر چالش‌های سیاسی-اقتصادی-مدیریتی و زیرساختی سبب شده است که اکوتوریسم شهرستان شمیرانات از عقب ماندگی نسبت به سایر شهرستان‌ها در این زمینه برخوردار باشد و توسعه منطقه‌ای را نیز با چالش‌هایی مواجه کند. نتایج نشان داد قابلیت‌های اکوتوریسم محدوده شهرستان شمیرانات می‌تواند در توسعه منطقه‌ای نقشی موثر ایفا نمایند و میان موانع توسعه اکوتوریسم و عدم توسعه منطقه‌ای شهرستان شمیرانات رابطه‌ای مستقیم وجود دارد.

شیوه سازماندهی کتاب حاضر به صورت زیر می‌باشد.

فصل اول: کلیات

فصل دوم: توسعه منطقه‌ای

فصل سوم: گردشگری

فصل چهارم: توسعه گردشگری

فصل پنجم: اکوتوریسم

فصل ششم: اکوتوریسم پایدار

فصل هفتم: اکوتوریسم شهرستان شمیرانات

فصل هشتم: اکوتوریسم روستایی شهرستان شمیرانات

فصل نهم: اکوتوریسم محیط زیستی شهرستان شمیرانات

فصل دهم: چالش‌های توسعه اکوتوریسم شهرستان شمیرانات

فصل یازدهم: جمع‌بندی

در پایان، بر خود لازم می‌دانم که از همه عزیزان و بزرگوارانی که در مراحل گوناگون آماده سازی این کتاب من را یاری نموده‌اند، صمیمانه تقدیر و تشکر نمایم.

محمد رضا نیک‌فر

تابستان ۱۴۰۲

Sustainable Ecotourism and Regional Development

Mohammad reza Nikfar

امروزه از برخی نظرها توریسم یک تهدید مهم برای تنوع فرهنگی و زیستی است، اما در برخی از کشورها افزایش اهمیت اقتصادی آن مورد توجه بیشتری واقع شده است. با توجه به انبوه رو به ازدیاد گردشگران و سودمندی های اقتصادی توریسم، بدیهی است اگر گردشگری به طور صحیح انجام نشود، منجر به خطراتی خصوصاً در مناطق بکر و محیط های شکننده خواهد شد و در نهایت منتج به ناپایداری صنعت گردشگری می شود. در عین حال اکوتوریسم به عنوان یکی از پر جاذبه ترین انواع گردشگری و توریسم، پتانسیل ایجاد اثرات مثبت اجتماعی و محیط زیستی را دارد و بنابراین ممکن است بتواند به عنوان ابزاری برای نیل به پایداری توریسم بکار گرفته شود.

اکوتوریسم اغلب نسبت به بخشهای دیگر صنعت توریسم کاملاً متفاوت عمل می کند، زیرا براساس مفاهیم توسعه پایدار که عبارتند از: حفاظت از مناطق طبیعی، آموزش بازدیدکنندگان با توجه به توان محیط و منفعت مردمان محلی تعریف شده است. اکوتوریسم به عنوان شکلی از توریسم طبیعت پایه تعریف شده است اما به عنوان یک ابزار توسعه ی پایدار نیز مطرح است.

انتشارات
موجک
شماره
۱-۷۲۸

انتشارات موجک

ISBN : 978-600-994-620-4

9 786009 946204